

Nr 138.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till folk- och småskoleseminarierna jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln, punkten 211, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, beräkna vissa anslag för budgetåret 1954/55 till folk- och småskoleseminarierna, har Kungl. Maj:t i propositionen nr 68, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 29 januari 1954, föreslagit riksdagen att

dels besluta, att det provisoriska småskoleseminariet i Norrköping skall nedläggas vid utgången av budgetåret 1953/54,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1954/55, vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningarna för folk- och småskoleseminarierna,

dels godkänna av departementschefen angivna avlöningsstater för folk- och småskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55,

dels ock för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa till Folkskoleseminarierna: Avlöningar ett förslagsanslag av 16 205 000 kronor,

till Folkskoleseminarierna: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 384 100 kronor,

till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. ett reservationsanslag av 375 000 kronor,

till Folkskoleseminarierna: Utrustning ett reservationsanslag av 400 000 kronor,

till Småskoleseminarierna: Avlöningar ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor,

till Småskoleseminarierna: Omkostnader ett förslagsanslag av 444 200 kronor,

till Småskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. ett reservationsanslag av 83 000 kronor samt

till Småskoleseminarierna: Utrustning ett reservationsanslag av 115 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh* (I: 396) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Svalöv *m. fl.* (II: 515), i vilka hemställts att riksdagen vid behandling av proposition nr 68 måtte besluta, 1. att i folkskoleseminariernas 4-åriga linje hösten 1954 skola intagas 22 avdelningar à 30 elever, 2. att vid småskoleseminarierna skola hösten 1954 intagas 18 avdelningar à 24 elever, 3. att bemyndiga Kungl. Maj:t att bestämma, vid vilka småskoleseminarier intagning skall ske, samt 4. att uppföra småskoleseminariernas avlöningsanslag med 3 700 000 kronor, omkostnadsanslaget med 440 000 kronor och anslaget till materiel m. m. med 75 000 kronor,

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Dahlén* och *Helén* väckt motion (II: 506), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 68 ville anhålla hos Kungl. Maj:t om en plan på längre sikt för en successiv minskning av elevantalet per läraravdelning såväl i folkskolan som i de högre allmänna skolorna samt att, om statsutskottet inte anser sig kunna verkställa i motionen berörd utredning angående en återgång till 1947 års bestämmelser för elevantalet per läraravdelning i små- och folkskola, riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära sådan översyn.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena hänvisas — i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande — till motionerna I: 396 och II: 506.

Seminarieorganisationen.

Inledning.

Folkskoleseminarieorganisationen omfattar för närvarande 19 seminarier, av vilka 9 är provisoriska. För hösten 1953 har Kungl. Maj:t medgivit följande elevintagning i seminariernas första klass, nämligen 50 klassavdelningar, varav 26 avdelningar på den 4-åriga linjen med högst 26 elever per avdelning och 24 avdelningar på studentlinjen med högst 30 (lägst 28) elever per avdelning; sammanlagt har alltså kunnat intagas högst 1 396 elever. I förhållande till elevintagningen hösten 1952 innebär detta oförändrat antal avdelningar men minskning av elevantalet per avdelning från 30 till 26 på den 4-åriga linjen och från 32 till 30 på studentlinjen. Genom den sålunda bestämda elevintagningen på studentlinjen hösten 1953 har den totala examinationen av elever vårterminen 1955 slutligt reglerats. Intagningen på den 4-åriga linjen hösten 1953 reglerar delvis den totala examinationen vårterminen 1957.

Småskoleseminarieorganisationen omfattar för närvarande 10 seminarier, av vilka 3 är provisoriska. För hösten 1953 har Kungl.

Maj:t medgivit en elevintagning i seminariernas första klass av 23 avdelningar, varav 1 på 3-årig linje, med högst 24 elever per avdelning, sammanlagt alltså högst 552 elever. I förhållande till elevintagningen hösten 1952 innebär detta en minskning av antalet avdelningar från 27 till 23. Denna minskning har skett vid de provisoriska seminarierna i Norrköping och Falun, där intagning i första klassen ej skett hösten 1953. Genom den sålunda bestämda elevintagningen hösten 1953 har reglerats examinationen av elever vårterminen 1955.

Vid anmälan förra året av frågan om seminarieorganisationen under innevarande läsår (prop. 1953: 1, VIII ht p. 210 och 214) anförde departementschefen bland annat följande. När de högre skolornas behov av lärare under de närmaste åren till väsentlig del skulle tillgodoses med folkskollärare, skulle en motsvarande brist på folkskollärare komma att uppstå inom folkskoleväsendet. Denna brist borde naturligen täckas med förefintligt och blivande överskott på småskollärare. När således väsentligt flera småskollärare än tidigare måste disponeras för tjänstgöring, som eljest skulle ha bestritts av folkskollärare, syntes det nödvändigt, att denna om-disposition skedde i en organiserad och för skolväsendets ledning överskådlig form. Det syntes vidare från både organisatoriska och pedagogiska synpunkter vara mest lämpligt, att småskollärarna därvid utnyttjades på det åldersstadium, som direkt anknöt till det nuvarande tvååriga småskolestadiet. Under återopande härav begärdes i statsverkspropositionen riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att från och med budgetåret 1953/54 tills vidare förordna om småskollärares övertagande av undervisningen i tredje klassen i skolor av A-form i enlighet med vad departementschefen förordat. I de av skolöverstyrelsen verkställda beräkningar, som låg till grund för departementschefens förslag i detta hänseende, hade överstyrelsen räknat med att utvidgningen av småskollärarnas arbetsområde skulle genomföras sålunda, att för varje år under en övergångsperiod omfattande 1953/54—1960/61 omkring 325 småskollärare skulle övertaga avdelningar i klass 3 i A-skolor. Årligen skulle därigenom omkring 260 folkskollärare lämna tredje klassen. Överstyrelsen uppskattade antalet avdelningar av klass 3 i A-skolor till omkring 2 600 år 1960 under förutsättning, att småskollärare då helt övertagit undervisningen i denna klass och att barnantalet beräknades enligt i kungörelsen 1947: 234 för småskolestadiet givna anvisningar. För egen del anförde departementschefen, att — för att den föreslagna anordningen med småskollärares successiva övertagande av undervisningen i tredje klassen i A-skolorna skulle kunna användas på ett smidigt sätt och kunna anpassas efter växlingar i behov och brist, som då ej kunde förutses — Kungl. Maj:ts befogenheter vid utnyttjande av denna regulator ej borde bindas till överförande av visst, för den förutsatta övergångsperioden på förhand bestämt antal småskollärare årligen. Riksdagens bemyndigande borde i stället avse rätt för Kungl. Maj:t att från och med budgetåret 1953/54 tills vidare förordna om småskollärares övertagande av undervisningen i klass 3 i A-skolor i den utsträckning, som allt efter omständigheterna prövades erforderlig för att åtgärden skulle fylla avsett syfte.

Riksdagen lämnade det sålunda begärda bemyndigandet. Statsutskottet,

till vars utlåtande (1953: 8, p. 210, jfr även p. 197) riksdagen anslöt sig, ansåg sig dock böra framhålla, att olika lokala förhållanden i många fall torde komma att begränsa de praktiska möjligheterna att låta småskollärare i A-skolorna följa sina elevgrupper upp i tredje klassen. Sålunda kunde en dylik åtgärd helt naturligt ej få ifrågakomma, om därigenom skulle försvåras eller omöjliggöras att den stadgade tjänstgöringsskyldigheten uttoges av en ordinarie folkskollärare. Vidare anförde utskottet bland annat, att den ifrågavarande åtgärden syntes böra begränsas till sådana fall, där förefintlig tillgång på klassrum gjorde ett effektuerande av densamma möjligt.

Skolöverstyrelsens förslag.

I samband med sina anslagsäskanden för nästa budgetår har *skolöverstyrelsen* framlagt förslag beträffande elevintagningen vid seminarierna hösten 1954. Förslaget grundar sig, i vad gäller lärarbehovet på folk- och småskolestadiet, på en inom överstyrelsens statistiska kontor i juni 1953 upprättad promemoria.

Resultatet av statistiska kontorets beräkningar av antalet lärartjänster enligt kungörelsen 1950: 137 framgår av följande sammanställning.

Lärargrupp	L ä s å r							
	53/54	54/55	55/56	56/57	57/58	58/59	59/60	60/61
Folkskollärare .	19 836	20 978	21 769	22 291	22 398	22 248	21 810	21 433
Förändring	+ 1 142	+ 791	+ 522	+ 107	— 150	— 438	— 377	
Småskollärare .	12 481	12 321	12 099	11 843	11 458	11 100	10 900	10 881
Förändring	— 160	— 222	— 256	— 385	— 358	— 200	— 19	

Tillämpningen av kungörelsen 1950: 137 i stället för kungörelsen 1947: 234 beräknas för läsåret 1953/54 medföra en inbesparing av drygt 400 folkskollärartjänster; motsvarande skillnad i slutet av 1950-talet uppgår till inemot 600 tjänster.

Beträffande småskollärartjänsterna beräknas tillämpningen av kungörelsen 1950: 137 i stället för kungörelsen 1947: 234 för den ifrågavarande perioden medföra en inbesparing av i regel omkring 350 tjänster.

På grundval av statistiska kontorets promemoria har *skolöverstyrelsen* beräknat lärarbehovet och därav följande examinationsbehov vid seminarierna med hänsyn till anvisningarna i såväl kungörelsen 1950: 137, vilken nu gäller alltsedan läsåret 1950/51, som kungörelsen 1947: 234. Resultatet av de beräkningar, som verkställts under förutsättning, att kungörelsen 1950: 137 tillämpas jämväl under läsåren 1954/61, framgår av följande tabeller.

Tabell 1. Folkskollärare.

1	2	3	4	5	6
Läsår	Examinationsbehov	Examination	Överskott respektive brist per år	Summa överskott eller brist	= kol. 5 med hänsyn tagen till småskollärarnas tjänstgöring i klass 3
1952/53				— 240	
53/54	1 255	1 470	+ 215	— 25	(+ 230 =) + 205
54/55	1 726	1 480	— 246	— 271	(+ 460 =) + 189
55/56	1 370	1 500	+ 130	— 141	(+ 690 =) + 549
56/57	1 130	1 480 (förslag)	+ 350	+ 209	(+ 920 =) + 1 129
57/58	732	} examinationen minskas			
58/59	480				
59/60	194				
60/61	272				

Tabell 2. Småskollärare.

1	2	3	4	5	6
Läsår	Examinationsbehov	Examination	Överskott respektive brist per år	Summa överskott eller brist	= kol. 5 med hänsyn tagen till småskollärarnas tjänstgöring i klass 3
1952/53				+ 250	
53/54	289	630	+ 341	+ 591	(— 290 =) + 301
54/55	347	630	+ 283	+ 874	(— 580 =) + 294
55/56	307	540	+ 233	+ 1 107	(— 870 =) + 237
56/57	268	540 (förslag)	+ 272	+ 1 379	(— 1 160 =) + 219
57/58	116	} examinationen minskas			
58/59	151				
59/60	324				
60/61	521				

Skolöverstyrelsen föreslår beträffande folkskoleseminarieorganisationen, att hösten 1954 intages på den 4-åriga linjen 26 avdelningar med högst 24 elever per avdelning och på studentlinjen 24 avdelningar med högst 30 elever per avdelning. Förslaget innebär en intagning av sammanlagt högst 1 344 elever.

Av överstyrelsens motivering för förslaget inhämtas bland annat följande.

I tabell 1, kolumn 1—5, har hänsyn icke tagits till kungörelsen den 5 juni 1953 (nr 314) angående småskollärares tjänstgöring i vissa fall. Den 17 juni 1953 har överstyrelsen för varje inspektionsområde fastställt det antal småskollärare, som enligt sagda kungörelse skall under läsåret 1953/54 tjänstgöra i klass 3. Sammanlagt för riket har lägsta antalet bestämts till 236 och högsta antalet till 307. Då det i vissa fall kan uppstå oförutsedda svårigheter beträffande placeringen av småskollärare i klass 3, torde det vara befogat att icke räkna med det högsta antalet. Överstyrelsen räknar här,

liksom i fråga om följande läsår, med 275. Enär antalet lärjungar i ifrågavarande avdelningar regleras efter för småskolestadiet gällande normer, kommer antalet folkskollärare i klass 3 icke att minska i samma omfattning. Om 275 småskollärare övertar klass 3, torde i stället omkring 220 folkskollärare komma att lämna detta klasstadium, varjämte vikariebehovet minskar med (5 % av 220=) omkring 10. Under de angivna förutsättningarna skulle sålunda för läsåret komma att uppstå icke en brist på 25 folkskollärare, såsom enligt kolumn 5, utan i stället enligt kolumn 6 ett överskott av (230—25=) 205. Men detta överskott får ingalunda betraktas såsom innebärande arbetslöshet för samma antal lärare, då realskolor och andra högre skolor på grund av där rådande lärarbrist torde absorbera en icke oväsentlig del av detta överskott och det vidare kan förutses, att folkskollärare i större utsträckning än under föregående läsår kommer att åtnjuta tjänstledighet för studier.

De elever, som intages på *studentlinjen* 1954, utexamineras 1956 och blir sålunda tillgängliga för tjänstgöring läsåret 1956/57. Samtidigt med dessa elever utexamineras på 4-årig linje högst (26×30=) 780 elever. Om 1954 på studentlinjen liksom 1953 intages 24 avdelningar med högst 30 elever per avdelning, blir examinationen 1956 sammanlagt på båda linjerna (780+720=) 1 500, av vilka omkring 1 480 torde kunna beräknas bli tillgängliga för tjänstgöring.

Om giltigheten av kungörelsen 1953: 314 successivt utsträcker även till de följande läsåren och om man beräknar, att ytterligare 275 småskollärare varje läsår övertar avdelningar av klass 3, medan samtidigt 220 folkskollärare lämnar detta klasstadium, skulle sålunda, enligt kolumn 6 i tabell 1, behovet av folkskollärare under de fyra läsåren 1953/57 minska med (4×220=) 880, varjämte vikariebehovet minskar med (5 % av 880=) omkring 40. Under läsåret 1956/57 skulle då uppstå ett överskott av (920+209=) omkring 1 130 (vid tillämpning av kungörelsen 1947: 234 beräknas motsvarande överskott till 540). Skulle i enlighet med överstyrelsens förslag föregående år ett maximiantal av 325 småskollärare överta avdelningar av klass 3, under vilken förutsättning omkring 260 folkskollärare skulle lämna denna klass, ökas överskottet med sammanlagt omkring 170. Ett så stort överskott vore, om hänsyn skulle tas enbart till lärarbehovet för nuvarande folkskolestadium, diskutabelt, och det kunde övervägas, om icke elevintagningen 1954 på studentlinjen borde minskas. Med hänvisning till behovet av folkskollärare för tjänstgöring i högre skolor torde emellertid en minskning av intagningen på studentlinjen icke böra ske 1954 utan intagningen få samma omfattning som 1953.

De elever, som 1954 intages på *4-årig linje*, utexamineras 1958 och blir sålunda disponibla för tjänstgöring läsåret 1958/59. Om liksom 1953 26 avdelningar med 26 elever per avdelning intages, blir examinationen 1958 (26×26=) 676. Såsom framgår av tabell 1 har examinationsbehovet för sagda läsår emellertid nu beräknats till endast omkring 480. Det minskar åtskilligt om även nämnda läsår ett större antal småskollärare skulle komma att överta avdelningar av klass 3. Behovet skulle alltså mer än väl kunna täckas enbart genom examination 1958 på 4-årig linje. Då det reella lärarbehovet med hänsyn till vad överstyrelsen i det föregående anført torde komma att bli betydligt större än det för folkskoleväsendet beräknade, synes det vara motiverat, att samma antal avdelningar intages på 4-årig linje 1954 som 1953. Däremot torde det nu vara möjligt att beträffande elev-

antalet per avdelning återgå till det i gällande stadga för folkskoleseminarierna föreskrivna maximiantalet av 24. En sådan återgång är synnerligen angelägen från pedagogiska synpunkter och har varit föremål för riksdagens bestämda uttalanden i samma riktning (riksdagens skrivelse 1945: 201 s. 3, 1947: 326 s. 3). Om intagningen 1954 på 4-årig linje bestämmes till 24 elever per avdelning, blir examinationen 1958 ($26 \times 24 =$) 624. Den totala examinationen 1958 regleras slutligt genom intagningen på studentlinjen 1956, då också lärarbehovet läsåret 1958/59 torde kunna överblickas säkrare än för närvarande.

Beträffande småskoleseminarieorganisationen föreslår skolöverstyrelsen,

dels att elevintagningen 1954 får samma omfattning som 1953, alltså 23 avdelningar, varav 1 på treårig linje, med högst 24 elever per avdelning,

dels att någon elevintagning ej äger rum vid det provisoriska seminariet i Norrköping, vilket därför avvecklas i och med utgången av oktober 1954,

dels ock att skyndsamt utredning verkställas angående förlängning med ett år av den nuvarande tvååriga utbildningen vid småskoleseminarierna samt med förlängningen sammanhängande pedagogiska och organisatoriska spörsmål.

Av överstyrelsens motivering för förslaget rörande elevintagningen inhämtas bland annat följande.

I tabell 2, kolumn 1—5, har hänsyn icke tagits till kungörelsen 1953: 314 angående småskollärares tjänstgöring i vissa fall. Som tidigare nämnts förutsätter överstyrelsen, att under läsåret 1953/54 omkring 275 småskollärare övertar klassavdelningar av klass 3. Därigenom ökar givetvis behovet av småskollärare, varför överskottet minskar. Hänsyn måste också tas till att samtidigt vikariebehovet ökar med (6 % av 275 =) omkring 15. För läsåret 1953/54 blir alltså överskottet icke 591, såsom enligt beräkningarna i kolumn 5, utan enligt kolumn 6 ($591 - 290 =$) omkring 300. Överstyrelsen räknar emellertid med att överskottet helt kommer att tas i anspråk för att ersätta folkskollärare, som antingen tjänstgör i högre skolor eller åtnjuter tjänstledighet för studier.

Om giltigheten av kungörelsen 1953: 314 successivt utsträcker även till de följande läsåren och om man beräknar, att ytterligare 275 småskollärare varje läsår övertar avdelningar av klass 3, skulle behovet av småskollärare under de fyra läsåren 1953/57 öka med ($4 \times 275 =$) 1 100 jämte ett vikariebehov av ($4 \times 15 =$) 60 eller sammanlagt 1 160 och överskottet alltså minska med lika mycket. Under läsåret 1956/57 skulle då överskottet nedgå till ($1 379 - 1 160 =$) i runt tal 215 (vid tillämpning av kungörelsen 1947: 234 beräknas under angivna förutsättningar uppkomma ett underskott på 165). Skulle i enlighet med överstyrelsens år 1952 framlagda förslag ett maximiantal av 325 småskollärare successivt överta avdelningar av klass 3, ökas småskollärarytbehovet under de fyra angivna läsåren med ytterligare sammanlagt 210, varför överskottet skulle i stort sett försvinna ($215 - 210 = 5$). Med hänsyn till det anförda finner överstyrelsen sig böra förorda, att elevintagningen 1954 får samma omfattning som 1953.

Hösten 1953 har elevintagning ej ägt rum vid de provisoriska seminarierna i Falun och Norrköping. Om intagning ej sker vid dessa seminarier 1954,

kommer de således att upphöra med utgången av innevarande budgetår. Av organisatoriska skäl finner överstyrelsen det emellertid synnerligen angeläget, att småskoleseminariet i Falun bibehålles ännu någon tid, varför överstyrelsen föreslår, att två avdelningar intages vid detta seminarium 1954. Däremot räknar överstyrelsen icke med någon elevintagning vid seminariet i Norrköping.

Därest elevintagning sker vid seminariet i Falun, måste, med hänsyn till möjligheterna att ordna lärarnas tjänstgöring, två avdelningar intagas vid seminariet. I stället måste då två avdelningar indragas på annat håll i jämförelse med intagningen i år. Med hänsyn till att Stockholm utgör ett mycket stort rekryteringsområde, torde någon minskning av elevintagningen vid det provisoriska seminariet i Stockholm tills vidare ej böra ifrågasättas. Överstyrelsen finner det lämpligast, att vid två av de tre största seminarierna en avdelning tillfälligt indrages vid vardera. Detta bör ske vid seminarierna i Landskrona och Skara, där alltså tre avdelningar skulle intagas i stället för fyra. En dylik minskning av elevintagningen vid dessa stora seminarier innebär givetvis bestämda fördelar från pedagogisk synpunkt.

Departementschefen.

Departementschefen har beträffande seminarieorganisationen anfört följande.

Jag vill till en början understryka de mycket stora svårigheterna att i nuvarande läge med någon större grad av säkerhet beräkna det framtida behovet av folk- och småskollärare. De på beräkningarna inverkande omständigheterna är många och av skiftande karaktär. Därtill kommer att den för seminarieorganisationen och examinationen vid seminarierna avgörande elevintagningen måste bestämmas flera år i förväg. Omfattningen av examinationen är sålunda redan slutligt bestämd för den lärargrupp, som blir disponibel för tjänstgöring från och med läsåret 1955/56. Vad gäller folkskollärarna är desutom examinationen till läsåret 1957/58 delvis reglerad. Den fråga, till vilken ställning nu närmast skall tas, gäller examinationen av den folk- och småskollärargrupp, som skall börja sin lärartjänstgöring 1956/57. Därjämte skall delvis regleras folkskollärarexaminationen till läsåret 1958/59.

Vid överväganden beträffande folk- och småskoleseminariernas organisation har man att ta hänsyn till två huvudfaktorer, folkskolans behov av klasslärare och de högre skolornas behov av ämneslärare. Att de högre skolorna kommit in i detta sammanhang, beror på den rådande bristen på ämneslärare. I de utredningar, som föregick statsmakternas beslut våren 1952 angående åtgärder till avhjälpande av lärarbristen vid de högre skolorna, förutsattes, att — utöver disponibla filosofie magistrar — ett stort antal nya lärare skulle tillföras de högre skolorna (inräknat försöksskolornas högstadium) huvudsakligen genom en snabbutbildning av folkskollärare, vilka efter begränsad akademisk utbildning skulle tillföras de högre skolorna om möjligt till ett antal av omkring 400 årligen under läsåren 1953/57. Återstående behov skulle täckas med tillfälliga hjälpkrafter utan formell kompetens, i första hand folkskollärare utan tilläggsutbildning.

I kalkylen för avhjälpande av ämneslärarbristen ingår alltså, att ett avsevärt antal folkskollärare, både med och utan vidareutbildning, tas i anspråk

för tjänstgöring på högre skolstadier. Det är därför nödvändigt att under de närmaste åren kunna få fram ett betydande antal folkskollärare för de högre skolstadiernas behov. För folkskolestadiet medför detta en brist på folkskollärare. Denna brist avses i sin tur skola täckas med småskollärare. Sålunda har vid 1953 års riksdag beslutits, att från och med innevarande budgetår tills vidare småskollärare skall successivt överta undervisningen i tredje klassen i skolor av A-form. För innebörden av detta beslut har jag i det föregående lämnat en närmare redogörelse.

Jag kan i detta sammanhang nämna, att antalet folkskollärare utan akademisk examen med full tjänstgöring i högre skolor, vilket antal höstterminen 1952 uppgick till 255, enligt preliminära uppgifter höstterminen 1953 ökat till 315.

Skolöverstyrelsen har i sitt föreliggande förslag beträffande seminarieorganisationen för nästa budgetår räknat med att innevarande läsår omkring 275 småskollärare övertar undervisningen i klass 3, samtidigt som därigenom omkring 220 folkskollärare kan lämna detta stadium. Inberäknat vikariebehovet innebär detta, att omkring 290 småskollärare ersätter cirka 230 folkskollärare. Enligt en sedermera i november 1953 av skolöverstyrelsen verkställd undersökning har det faktiska utfallet av överförandet av småskollärare till tredje klassen under detta läsår blivit, att 253 småskollärare tjänstgör såsom klasslärare i tredje klassen enligt bestämmelserna i den förutnämnda kungörelsen 1953: 314. Antalet läraravdelningar anges ha därigenom ökat med 21, innebärande att omkring 230 folkskollärare frigjorts från tjänstgöring på detta stadium. Det är att märka, att överstyrelsens närmare föreskrifter med anledning av kungörelsen kunde delges folkskolinspektörerna först i mitten av juni, medan skoldistriktet i allmänhet redan i maj, innan kungörelsen ännu utkommit, avlämnat sina organisationsförslag för innevarande läsår. I vissa fall har därför särskilda svårigheter mött att redan under detta läsår ordna med småskollärares tjänstgöring i tredje klassen.

Skolöverstyrelsen räknar för varje läsår till och med det för de förevärande övervägandena om seminarieorganisationen närmast aktuella läsåret 1956/57 med att småskollärare i samma omfattning som beräknats för innevarande läsår skall övertaga avdelningar av tredje klassen. Sammanlagt skulle — enligt de i det föregående redovisade tabellerna 1 och 2 — vid slutet av denna period omkring 1 160 småskollärare tjänstgöra i klass 3 och i det närmaste lika många folkskollärare ha frigjorts för vidareutbildning eller direkt för tjänstgöring på högre skolstadier. Jag är icke nu beredd att precisera, i vilket tempo den ändrade gränsdragningen mellan folk- och småskolläraernas arbetsfält bör på längre sikt genomföras. Frågan om vilken omfattning överförandet av småskollärare bör få under nästa läsår torde jag framdeles få anmäla för Kungl. Maj:t, sedan överstyrelsen i enlighet med Kungl. Maj:ts förutnämnda beslut av den 30 juni 1953 inkommit med redogörelse och förslag i ämnet. I nuvarande läge torde de av överstyrelsen beräknade siffrorna böra godtagas som utgångspunkt för övervägandena beträffande seminarieorganisationens storlek under nästa budgetår.

Skolöverstyrelsens uppskattning av "överskottet" på folkskollärare läsåret 1956/57 för de högre skolstadiernas behov förutsätter, att elevintagningen hösten 1954 på de kortfristiga utbildningslinjerna — studentlinjen vid folkskoleseminarierna och småskollärlinjen — hålles oförändrad i jämförelse med elevintagningen hösten 1953. Överstyrelsen beräknar alltså

intagningen på studentlinjen till 24 avdelningar med högst 30 elever per avdelning och vid småskoleseminarierna till 23 avdelningar, varav 1 på treårig linje, med högst 24 elever per avdelning.

Med hänsyn till det ytterligare behov av folkskollärare för vidareutbildning och för tjänstgöring på de högre skolstadierna, som nu kan förutses komma att föreligga läsåret 1956/57, anser jag mig böra biträda överstyrelsens förslag beträffande intagningen hösten 1954 på *folkskoleseminariernas studentlinje* och vid *småskoleseminarierna*. Jag vill emellertid i detta sammanhang nämna, att en inom ekklesiastikdepartementet nyligen verkställd preliminär undersökning givit vid handen, att, medan visserligen det absoluta antalet elever i de högre skolorna väsentligt ökat, likväl elevantalet i relation till de stegrade årskullarnas storlek under de senaste åren icke ökat i den omfattning, som läroverkens krisutredning antog som grund för sina beräkningar av lärarbehovet på de högre skolstadierna. Den tendens, som sålunda visat sig, och de ändrade prognoser, som i anslutning härtill kan göras, påverkar visserligen icke frågan om elevintagningen hösten 1954 på de korta utbildningslinjerna vid seminarierna men är på längre sikt av betydelse för bedömningen av lärarutbildningsbehovet. Jag torde inom den närmaste tiden i annat sammanhang få anledning att återkomma till denna fråga.

Såsom framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen har överstyrelsens beräkningar av examinationsbehovet för folkskolans del baserats på förnyade undersökningar i olika hänseenden, bland annat nya uppgifter från skoldistriktet och folkskolinspektörerna rörande barnantal m.m. I vissa avseenden har beräkningarna med nödvändighet måst grundas på rent hypotetiska antaganden från skolstyrelsernas och folkskolinspektörernas sida, men de får likväl anses utgöra ett i huvuddragen tillförlitligt bedömningsunderlag. Den förut återgivna sammanställningen av statistiska kontorets beräkningar rörande antalet folk- och småskollärartjänster under perioden 1953/54—1960/61 visar beträffande folkskollärartjänsterna en avtagande ökning fram till och med läsåret 1957/58, varefter en snabbt stegrad men det sista året stagnerad minskning följer. I fråga om småskollärartjänsterna har en minskning redan börjat och den tilltar fram till och med läsåret 1957/58, varefter minskningen avmattar. Sammanställes det beräknade antalet lärartjänster med uppskattningarna av läraravgången och vikariebehovet, erhålles det i tabellerna 1 och 2 beräknade examinationsbehovet under ifrågavarande period. Detta visar för folkskoleseminariernas del en avsevärd minskning för de fyra sista åren i perioden. För småskoleseminarierna förutses en betydande minskning för läsåren 1957/58 och 1958/59, varefter en kraftig återhämtning beräknas ske.

Även om hänsyn tas till det beräknade behovet av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier, torde det likväl, såsom också skolöverstyrelsen antytt, vara anledning att räkna med en avsevärd minskning av folkskollärarexaminationen under några år i slutet av 1950-talet. Om seminarieorganisationen i en dylik situation skall kunna bevara sin erforderliga elasticitet, torde utjämnande åtgärder av olika slag komma att visa sig påkallade. Frågan härom måste bedömas i samband med beräkningar rörande lärarbehovet inom skolväsendet överhuvudtaget och vidare ses i sammanhang med förutsatta reformer på lärarutbildningens område. Jag torde senare i annat sammanhang få för Kungl. Maj:t framlägga närmare synpunkter och förslag beträffande dessa frågor och därmed sammanhängande spörsmål.

Det är icke heller för bedömningen av seminarieorganisationen under nästa budgetår nödvändigt att gå närmare in på dessa problem. Jag kan därför i förevarande sammanhang begränsa mig till att blott peka på de viktigaste av de åtgärder, som, genomförda vid lämpliga tidpunkter, direkt kan medverka till en utjämning av examinationen vid seminarierna. För närvarande regleras elevantalet i folkskolans klasser enligt kungörelsen 1950: 137. En återgång till bestämmelserna i kungörelsen 1947: 234 har av statistiska kontoret beräknats öka antalet folkskollärartjänster med 450 à 550, alltefter den tidpunkt vid vilken återgången sker, och antalet småskollärartjänster med omkring 350. Genomförandet av den beslutade förlängningen av småskollärarytbildningen från två till tre år — till vilken av skolöverstyrelsen änyo väckta fråga jag alltså icke i förevarande sammanhang tar ståndpunkt — medför automatiskt en minskning av småskoleseminariernas examinationskapacitet vid oförändrat antal klassavdelningar, varjämte under det år, som följer närmast efter övergången till den längre utbildningen, examination endast kommer att äga rum på den nuvarande 3-åriga linjen vid seminariet i Haparanda. Såsom överstyrelsen antytt, kan det vidare komma i fråga att förlägga utbildning av småskollärare till folkskoleseminarier för att bibehålla nödig balans mellan de olika seminariegrupperna.

Mot bakgrunden av i första hand vad jag anfört rörande folkskolans lärarbehov under slutet av 1950-talet och därav följande examinationsbehov torde ståndpunkt böra tagas till frågan om elevintagningen hösten 1954 på den längre av klasslärarytbildningslinjerna, nämligen *folkskoleseminariernas 4-åriga linje*. Skolöverstyrelsen föreslår oförändrat antal avdelningar, d. v. s. 26, men minskning av antalet elever per avdelning från 26 till 24. För intagningen denna omfattning, innebär det att på den 4-åriga linjen vårterminen 1958 kommer att utexamineras omkring 620 folkskollärare, vilka kan beräknas bli disponibla för tjänstgöring från och med läsåret 1958/59. Det för folkskolans del i tabell 1 beräknade totala behovet av examination till nämnda läsår uppgår endast till 480 lärare. Den av överstyrelsen beräknade examinationen enbart på den 4-åriga linjen skulle alltså mer än väl täcka totalbehovet. Enligt överstyrelsens mening är emellertid en intagning på den 4-åriga linjen hösten 1954 av samma antal avdelningar som hösten 1953 motiverad med hänsyn till vad som kan antagas om omfattningen av det reella lärarbehovet.

För egen del finner jag mig i nuvarande läge utan tvekan böra biträda överstyrelsens förslag om att från och med nästa läsår genomföres en minskning av elevantalet i intagningsavdelningarna på den 4-åriga linjen från 26 till det i seminariestadgan angivna normalantalet av högst 24. Detta möjliggör en ytterligare förbättring och effektivisering av undervisningen på denna linje. Beträffande antalet avdelningar ställer jag mig däremot tveksam till överstyrelsens förslag. Examinationen till läsåret 1958/59 kommer att slutligt regleras genom intagningen på studentlinjen hösten 1956. Skulle sistnämnda år på studentlinjen intagas exempelvis lika många elever som jag förordat för hösten 1954, kommer till läsåret 1958/59 att utexamineras sammanlagt $(720 + 620 =) 1\ 340$ lärare. Detta torde, även med hänsyn tagen till de högre skolstadiernas beräknade behov av folkskollärare, medföra en uppenbart för stor examination, särskilt om man beaktar att till läsåret 1957/58, för vilket det totala examinationsbehovet beräknats till omkring 730, kommer att utexamineras cirka 670 lärare enbart på den 4-åriga linjen. En viss, mindre minskning av antalet intagningsavdelningar på den 4-åriga

linjen är enligt min mening motiverad i nuvarande läge för att den mot-
sedda reduktionen av folkskollärarexaminationen under 1950-talets sista del
skall kunna genomföras utan abrupta nedskärningar av seminarieorganisa-
tionen och med bibehållande av det antal avdelningar på studentlinjen, som
prövas erforderligt för att examinationen av folkskollärare snabbt skall kun-
na anpassas efter växlande behov och förhållanden. Jag anser mig för egen
del böra förorda, att antalet intagningsavdelningar på den 4-åriga linjen
hösten 1954 begränsas till 22. Detta innebär, att det totala antalet klass-
avdelningar vid folkskoleseminarierna, vilket innevarande läsår utgör 153,
nästa läsår kommer att minska till 149. Då jag anser mig kunna räkna med
att en del av de i den för folkskollärarna preliminärt träffade löneuppgörel-
sen — vilken senare torde komma att föreläggas statsmakternas prövning
— förutsatta ettåriga vidareutbildningskurserna torde komma att i en eller
annan form knytas till folkskoleseminarier, synes den av mig för nästa läsår
förordade begränsningen av antalet klassavdelningar icke behöva medföra
några kännbara verkningar på seminarieorganisationen. Jag vill vidare
ange, att mitt förslag icke syftar till någon definitiv ändring för framtiden
av den nuvarande proportionen mellan antalet studentavdelningar och
icke-studentavdelningar.

Sammanfattningsvis förordar jag alltså beträffande elevintagningen vid
seminarierna hösten 1954, att vid folkskoleseminarierna intages samman-
lagt 46 avdelningar, varav 24 avdelningar på studentlinje med högst
30 elever per avdelning och 22 avdelningar på 4-årig linje med högst
24 elever per avdelning, samt att vid småskoleseminarierna intages 23
avdelningar, varav 1 på 3-årig linje, med högst 24 elever per avdel-
ning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles efter för-
slag av skolöverstyrelsen bestämma vid vilka folkskoleseminarier antalet
intagningsavdelningar på den 4-åriga linjen skall begränsas. Beträffande
småskoleseminarierna innebär mitt förslag, att det totala antalet klassav-
delningar, som innevarande läsår utgör 51, nästa läsår minskas till 47.
Minskningen gäller alltså 4 klassavdelningar. Hösten 1953 har elevintag-
ning ej skett vid de provisoriska seminarierna i Falun och Norrköping. Dessa
seminarier har således under läsåret 1953/54 vartdera endast två klassav-
delningar av andra klassen. För att genomföra den angivna minskningen
kan man välja antingen att lägga ned båda de sistnämnda seminarierna eller
att lägga ned ettdera av dem och samtidigt minska antalet intagningsavdel-
ningar vid övriga seminarier med 2 eller också att sprida hela minskningen
på övriga seminarier och därigenom alltjämt upprätthålla en organisation
av 10 småskoleseminarier. För egen del finner jag övervägande skäl tala för
att, i enlighet med överstyrelsens förslag, det provisoriska seminariet i Norr-
köping nedlägges och intagningen vid två av de största seminarierna, i
Landskrona och Skara, nästa läsår minskas med en avdelning vid vardera
seminariet.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles efter förslag av
överstyrelsen meddela erforderliga bestämmelser i anledning av vad jag nu
anfört rörande elevintagningen vid folk- och småskoleseminarierna hösten
1954. Beslut om nedläggande av det provisoriska småskoleseminariet i Norr-
köping torde böra fattas av Kungl. Maj:t och riksdagen. Tidpunkten för
nedläggandet synes böra bestämmas till utgången av innevarande budgetår,
då undervisningen vid seminariet upphör. I fråga om den slutliga avveck-
lingen av seminariet räknar jag med att denna, såsom överstyrelsen förut-
satt, skall kunna vara genomförd till utgången av oktober 1954.

Motionerna.

Till stöd för det i *motionerna I:396* och *II:515* framställda yrkandet har anförts bland annat följande.

Beträffande omfattningen av den planerade omfördelningen av lärarpersonal inom folkskolan räknar skolöverstyrelsen med att varje läsår t. o. m. läsåret 1956—1957 ca 275 småskollärare skola övertaga avdelningar i tredje årsklassen, så att vid slutet av denna period omkring 1 160 flera småskollärare skulle tjänstgöra i klass 3. Men trots att departementschefen för sin del icke nu är beredd att precisera, i vilket tempo övertagandet bör ske, godtar han överstyrelsens beräkningar i förevarande avseende som utgångspunkt för sina överväganden om seminarieorganisationens storlek nästa läsår. Emellertid synas varken skolöverstyrelsen eller departementschefen ha tillräckligt uppmärksammat, att enligt 1950 års riksdagsbeslut även den planerade nya stadiindelningen skulle ingå i försöksverksamheten och att enligt 1953 års riksdagsuttalande den ifrågavarande överflyttningen bör begränsas till sådana fall, då förefintlig tillgång på klassrum gör densamma möjligt. Detta uttalande bör ses mot bakgrunden av att småskollärares övertagande av undervisning i klass 3 förutsätter, att dessa tredjeklassavdelningar skulle ha färre elever än om folkskollärare bestritt undervisningen och att anordningen alltså skulle medföra ett ökat behov av klassrum. Det av skolöverstyrelsen starkt motiverade förslaget om en väsentlig ökning av skolbyggnadskvoten har emellertid i mycket blygsam omfattning behjärtats i årets åttonde huvudtitel.

Av det nu anförda torde få anses framgå, att under nuvarande och under många år med nuvarande byggnadstakt kvarstående brist på klassrum kan man hysa starka tvivel på möjligheten att i beräknad omfattning åstadkomma den planerade ändrade stadiindelningen. Att låta de sålunda gjorda antagandena läggas till grund för bedömning av folkskollärarytbehovet kan sålunda knappast vara välbetänkt.

Kostnadsberäkningarna i fråga om folkskoleseminariernas avlöningsanslag förutsätter ett bifall till förslaget i propositionen att hösten 1954 intaga 4 avdelningar mindre på den 4-åriga linjen än vad skolöverstyrelsen föreslagit. Samtidigt föreslås i enlighet med skolöverstyrelsens hemställan, att antalet per avdelning på denna linje minskas från 26 till 24. Antalet höjdes för några år sedan till 32, och för att motverka olägenheterna därav i fråga om undervisningsövningarna ökades övningsskoleklassernas antal med ungefär en tredjedel, liksom elevantalet i seminarieklasserna ökats med en tredjedel. Höstterminen 1952 intogos 30 elever per avdelning och höstterminen 1953 26, och nu föreslås en ytterligare sänkning till 24. I detta sammanhang bör observeras, att elevantalet på studentlinjen föreslås bibehållet vid 30. Bestämmas antalet elever till 30 även på den 4-åriga linjen, ökas intagningen på den 4-åriga linjen med 132 i jämförelse med vad som föreslagits i propositionen. Och detta sker utan att därav föranledes någon ökning av avlöningsanslaget.

I fråga om intagningen av elever vid småskoleseminarierna föreslås i propositionen i enlighet med skolöverstyrelsens hemställan, att 23 avdelningar à 24 elever skola intagas hösten 1954. Detta förslag framställs trots att skolöverstyrelsen räknar med att läsåret 1956—1957 skall finnas ett överskott på 1 379 småskollärare, om småskollärares övertagande av undervisning i planerad omfattning i klass 3 ej sker, och med ett överskott

av 219, om sådant övertagande sker i den disputabla omfattning varmed skolöverstyrelsen räknat. Det måste alltså få anses vara uppenbart, att den föreslagna intagningen är för stor och att man riskerar att skapa arbetslöshet inom småskollärarkåren. Det måste vidare betraktas som föga lämpligt att uppehålla en småskoleseminarieorganisation av den föreslagna omfattningen och icke till fullo utnyttja folkskoleseminariernas kapacitet, när brist råder på folkskollärare, möjligheten att utnyttja småskolläraryöverskottet är oviss och utbildningen av småskollärare ännu icke fått den organisation, om vilken 1950 års riksdag beslutat. Både för att åstadkomma balans i fråga om utbildning av de bägge lärarkategorierna och av statsfinansiella skäl synes det sålunda vara ändamålsenligt att såsom härovan förordats bättre utnyttja folkskoleseminariernas utbildningsmöjligheter och i motsvarande mån minska antalet nybörjaravdelningar vid småskoleseminarierna. Den ökning med 132 intagna i folkskoleseminarierna, som ovan förordats, bör sålunda förknippas med att vid småskoleseminarierna nästa höst intagas blott 18 avdelningar i stället för föreslagna 23, d. v. s. 120 elever mindre än som föreslagits i propositionen. Det torde böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att med hänsyn bl. a. till var besparingarna på småskoleseminariernas avlöningsanslag lättast kunna åstadkommas bestämma, vid vilka seminarier intagning ej skall ske. Besparingarna på avlönings- och omkostnadsanslagen torde knappast därigenom komma att understiga 300 000 kronor. Därtill kommer, att genom friställning av några adjunktskompetenta lärare i småskoleseminarier lärarbristen i realskolor åtminstone i någon mån skulle kunna minskas.

I *motionen II: 506* har anförts bland annat följande.

År 1947 fastställdes att elevantalet i folkskolans klasser skulle i stort sett vara följande: i A-formskola, där elevantalet ej var över 1 000 elever, skulle en klassavdelning få inrättas på folkskolestadiet för varje påbörjat 35-tal elever och på småskolestadiet för varje påbörjat 25-tal. Om skolan hade över 1 000 elever finge antalet i klasserna icke understiga 30 resp. 24. År 1950 fann man det nödvändigt höja dessa siffror, en höjning som alltfört gäller. Om skolan har under 500 elever, gäller de siffror som enligt 1947 års beslut avsåg skolor med under 1 000 elever. För större skolor får elevantalet icke understiga 32 på folkskolestadiet och 26 på småskolestadiet.

En av de väsentligaste förbättringar i skolorganisationen, som kan ligga inom räckhåll med tanke på de begränsade resurserna, synes vara att nedbringa elevantalet i klasserna. Även en aldrig så utmärkt skolorganisation kommer att lämna mindre tillfredsställande resultat än vad man hoppats, om elevantalet i klasserna är för högt. En återgång i första hand till normerna av år 1947 kräver, utöver ett ökat lärarantal, även ökat antal skollokaler. Det vore värdefullt, om statsutskottet ansåge sig ha möjlighet att låta verkställa en redovisning över sambandet mellan dessa två faktorer. Härigenom skulle riksdagen lättare kunna bilda sig en uppfattning om detta vitala spörsmål. Det mest önskvärda vore, att resultatet av en sådan undersökning gäve vid handen, att riksdagen ansåge sig kunna uttala att en successiv återgång till lägre elevantal i folk- och småskolans klasser borde äga rum. Vi förordar i så fall, att riksdagen gör ett sådant uttalande. Om statsutskottet inte anser sig kunna låta verkställa denna utredning, föreslår vi att riksdagen begär en sådan hos Kungl. Maj:t.

Det elevantal per läraravdelning, som ansågs vara det lämpliga för enhetsskolans olika stadier, var väsentligt lägre än det som avsågs i 1947 års kungörelse. I de ekonomiska kalkyler, som verkställdes i samband med behandlingen av enhetsskolan, räknade man med ett genomsnittligt elevantal om 25. Ingen torde med säkerhet kunna ange, när enhetsskolan definitivt skall vara genomförd. Enligt vår mening torde det dock vara önskvärt att vid prövningen av examinationsbehovet av små- och folkskollärare även beakta synpunkten att åstadkomma en successiv minskning av elevantalet i folk- och småskolans klasser inom överblickbar tid. På längre sikt är nämligen 1947 års norm otillfredsställande. Det synes orealistiskt att låta 50-talet gå och först sedan inrikta sig på detta problem. I annat fall kan man riskera ytterligare en icke önskvärd förskjutning av enhetsskolans realiserande till en än mer avlägsen framtid. En översyn av behovet av såväl lärarkrafter som skollokaler på längre sikt synes därför snarast behöva föreläggas riksdagen. Vi föreslår, att riksdagen begär en sådan översyn. Denna bör icke begränsas att gälla de lägre skolformerna utan jämväl de högre inom såväl enhetsskola som hittills gällande skolorganisation. Det faktum att de tillgängliga lärarkrafterna i betydande utsträckning är gemensamma omöjliggör en uppspaltning av problemet.

Anslagsberäkningar.

Kungl. Maj:ts förslag beträffande *folkskoleseminariernas avlöningsanslag* innebär i huvudsak ordinariesättning i Ca 25 av följande antal extra ordinarie övningslärartjänster i Ce 23, nämligen två tjänster i teckning, tre tjänster i musik och tre tjänster i gymnastik med lek och idrott, samt ordinariesättning i Ca 23 av följande antal extra ordinarie övningslärartjänster i Ce 21, nämligen två tjänster i manlig slöjd och en tjänst i kvinnlig slöjd, ävensom ökning med 4 200 kronor av anslagsmedlen till arvoden vid kurser för utbildande av hjälpklasslärare (nu 20 800 kronor), ökning med 4 500 kronor av anslagsmedlen till arvoden åt handledare vid s. k. serieövningar (nu 82 500 kronor), inrättande av två nya övningskollärartjänster i Ce 25 samt höjning från 100 000 kronor till 150 000 kronor av anslagsmedlen till vissa försöksanordningar vid seminarierna. I anslutning till den förordade begränsningen av antalet intagningsavdelningar på den 4-åriga linjen hösten 1954 beräknas en utgiftsminskning av i runt tal 138 000 kronor, avseende undervisningstimmar som nu bestrides av icke-ordinarie lärare. Den av Kungl. Maj:t äskade anslagshöjningen, som jämväl betingas av vissa automatiska utgiftsökningar, uppgår till sammanlagt 605 000 kronor.

Under *folkskoleseminariernas omkostnadsanslag* beräknas i Kungl. Maj:ts förslag en ökning med 60 900 kronor medan *materiel- och utrustningsanslagen* föreslås uppförda med oförändrade belopp.

Beträffande *småskoleseminariernas avlöningsanslag* innebär Kungl. Maj:ts förslag en minskning av medelsanvisningen med sammanlagt 200 000

kronor, betingad av den föreslagna avvecklingen av seminariet i Norrköping. Härom har *departementschefen* anfört följande.

Vid seminariet finnes på ordinarie stat en rektorstjänst i Cb 13 och fyra seminarieadjunktstjänster i Ca 29. Därjämte innehar rektor en adjunktstjänst vid seminariet, vilken dock under hennes rektorsförordnande är förd över stat och alltså ej upptagen på personalförteckningen. Av de fyra förstnämnda adjunktstjänsterna står en vakant. Den kan således avföras från personalförteckningen med utgången av innevarande budgetår. Innehavarna av de tre andra adjunktstjänsterna bör förflyttas till andra ordinarie tjänster. I den mån förflyttning ej kan ske redan från och med den 1 juli 1954, bör deras tjänster vid Norrköpingsseminariet upptagas på övergångsstat, tills förflyttningen ordnats. Likaså bör rektorstjänsten upptagas på övergångsstat, till dess rektor slutfört avvecklingen av seminariet. För den händelse rektor därefter önskar fortsätta sin lärartjänstgöring, bör jämväl hennes nu över stat förda adjunktstjänst upptagas på övergångsstat, tills förflyttning till annan ordinarie tjänst kan ordnas.

Nedläggandet av Norrköpingsseminariet medför även indragning av de sex vid seminariet (»vid folkskola») inrättade extra ordinarie övningsskollärartjänsterna i Ce 25. För avvecklingstiden bör, i enlighet med överstyrelsens förslag, beräknas dels högst 1 200 kronor till biträdes hjälp på rektorexpeditionen, dels högst 900 kronor till vaktmästarhjälp.

Anslagsmedlen till handledararvoden och till försöksanordningar vid småskoleseminarierna upptages med oförändrade belopp. Vid beräkningen av avlöningsanslaget har jämväl beaktats vissa automatiska utgiftsstegringar.

Under *småskoleseminariernas omkostnadsanslag* föreslås av Kungl. Maj:t en minskning av medelsanvisningen med 20 500 kronor, i huvudsak till följd av den föreslagna avvecklingen av seminariet i Norrköping.

Kungl. Maj:ts förslag beträffande *småskoleseminariernas materielanslag* innebär en anslagsminskning med 5 000 kronor.

Småskoleseminariernas utrustningsanslag föreslås av Kungl. Maj:t uppfört med oförändrat belopp; seminariet i Norrköping har icke tilldelats något belopp ur innevarande budgetårs anslag.

Det i *motionerna I: 396* och *II: 515* framställda yrkandet med avseende å medelsanvisningen under småskoleseminariernas avlönings-, omkostnads- och materielanslag innebär i förhållande till Kungl. Maj:ts förevarande förslag anslagsminskningar med respektive 300 000 kronor, 4 200 kronor och 8 000 kronor.

Utskottet.

De frågor rörande *seminarieorganisationen*, som nu föreligger till bedömande, hänför sig till examinationen av de folk- och småskollärare, som skall börja sin lärartjänstgöring läsåret 1956/57. Därjämte skall delvis regleras folkskollärarexaminationen till läsåret 1958/59.

Departementschefens förslag rörande elevintagningen i seminarierna hösten 1954 innebär i jämförelse med elevintagningen innevarande läsår be-

träffande folkskoleseminariernas studentlinje och småskoleseminarierna oförändrat antal avdelningar och oförändrad storlek av avdelningarna, alltså 24 avdelningar på folkskoleseminariernas studentlinje med högst 30 elever per avdelning samt 23 avdelningar vid småskoleseminarierna, varav en på 3-årig linje, med högst 24 elever per avdelning. Beträffande folkskoleseminariernas 4-åriga linje föreslås en begränsning av antalet intagningsavdelningar från 26 till 22 samt en minskning av antalet elever per dylik avdelning från 26 till 24.

Departementschefen har i motiveringen för sitt förslag erinrat om att för avhjälpan av ämnesläraryrket förutsättes, att ett avsevärt antal folkskollärare, både med och utan vidareutbildning, tas i anspråk för tjänstgöring på högre skolstadier. För folkskolestadiet medför detta en brist på folkskollärare. Denna brist avses i sin tur skola täckas genom att småskollärarnas verksamhetsområde successivt utvidgas till att omfatta även tredje klassen i skolor av A-form. 1953 års riksdag har sålunda bemyndigat Kungl. Maj:t att från och med innevarande läsår tills vidare förordna om småskollärarnas övertagande av undervisningen i nämnda klass. Skolöverstyrelsen har räknat med att för varje läsår till och med det nu närmast aktuella läsåret 1956/57 småskollärare skall i samma omfattning som beräknats för innevarande läsår — 290 småskollärare beräknas ersätta cirka 230 folkskollärare — övertaga avdelningar av tredje klassen. Departementschefen har förklarat sig icke nu vara beredd att precisera, i vilket tempo den ändrade gränsdragningen mellan folk- och småskollärarnas arbetsfält bör på längre sikt genomföras, men har ansett överstyrelsens beräkningar böra i nuvarande läge godtagas som utgångspunkt för övervägandena beträffande seminarieorganisationens storlek under nästa budgetår.

I motionerna I: 396 och II: 515 har uttalats starka tvivel om möjligheterna att i beräknad omfattning åstadkomma den avsedda överflyttningen av småskollärare till tredje klassen. I motionerna har från denna utgångspunkt förordats en ökad elevintagning på folkskoleseminariernas 4-åriga linje och en minskning av elevintagningen vid småskoleseminarierna. Motionärerna har sålunda föreslagit, att intagningen nästa läsår skall omfatta på den 4-åriga linjen 22 avdelningar med 30 elever per avdelning och vid småskoleseminarierna 18 avdelningar med 24 elever per avdelning.

Utskottet har för sin del icke funnit anledning föreligga att i fråga om småskollärarnas övertagande av undervisningen i tredje klassen i A-skolor som en åtgärd i syfte att täcka den väntade bristen på folkskollärare inom folkskoleväsendet frångå det beslut, som härutinnan fattats av 1953 års riksdag. Såsom utskottet förra året vid behandlingen av denna fråga framhöll (utlåtande nr 8, p. 210), torde visserligen olika lokala förhållanden i många fall begränsa de praktiska möjligheterna att låta småskollärare i A-skolorna följa sina elevgrupper upp i tredje klassen. Det finnes emel-

lertid enligt utskottets mening icke skäl att för den tidrymd, som nu är aktuell, ifrågasätta riktigheten av skolöverstyrelsens beräkningar beträffande de totala siffrorna för utvidgningen av småskolläraernas arbetsfält. Den av departementschefen för nästa läsår föreslagna minskningen av elevintagningen på folkskoleseminariernas 4-åriga linje synes utskottet motiverad mot bakgrunden av den motsedda reduktionen av folkskollärarexaminationen under 1950-talets sista del. Det är enligt utskottets mening också synnerligen angeläget från pedagogiska synpunkter, att en minskning av elevantalet i avdelningarna på denna linje kommer till stånd. Det torde jämväl böra framhållas, att den totala examinationen av folkskollärare till läsåret 1958/59 kommer att slutligt regleras genom elevintagningen på studentlinjen hösten 1956.

Utskottet har således intet att invända mot vad departementschefen förordat rörande elevintagningen i folk- och småskoleseminarierna hösten 1954. Utskottet biträder Kungl. Maj:ts förslag, att det provisoriska småskoleseminariet i Norrköping nedlägges vid utgången av budgetåret 1953/54.

Med hänsyn till vad utskottet nu anfört torde motionerna I: 396 och II: 515, i vad de avser seminarieorganisationen under nästa läsår, icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Kungl. Maj:ts förslag beträffande de olika *a n s l a g e n* för nästa budgetår till folk- och småskoleseminarierna har icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet avstyrker förty bifall till motionerna I: 396 och II: 515, såvitt gäller medelsanvisningen under småskoleseminariernas avlönings-, omkostnads- och materielanslag.

I anledning av motionen II: 506 får utskottet framhålla, att det självfallet är angeläget att elevantalet i folk- och småskolans läraravdelningar minskas. En återgång i första hand till de normer, som är angivna i kunngörelsen 1947: 234, framstår därvid som önskvärd. Möjligheterna att genomföra en dylik minskning av elevantalet i läraravdelningarna är, såsom i motionen anförts, beroende av tillgången på lärare och skollokaler. Utskottet vill betona att dessa frågor, som från ekonomiska synpunkter är av stor räckvidd, i organisatoriskt hänseende nära sammanhänger med åtskilliga spörsmål rörande skolväsendet samt lärarutbildningen. Departementschefen har i förevarande proposition nr 68 antytt problemställningarna i avseende å nödvändigheten av att vidtaga utjämnande åtgärder av olika slag för att seminarieorganisationen vid den motsedda minskningen av folkskollärarexaminationen under några år i slutet av 1950-talet skall kunna bevara sin erforderliga elasticitet. I propositionen nr 209 angående inrättande av en första lärarhögskola, vilken proposition utskottet torde komma att behandla först under riksdagens höstsession, har dessa problem närmare behandlats med utgångspunkt särskilt i lärarutbildningsanstalternas organisation under övergångstiden före enhetsskolans allmänna ge-

nomförande (s. 35—50). Departementschefen har därvid framhållit, att bland annat genomförandet av 1950 års riksdagsbeslut angående småskolläro- och lärarutbildningens förlängning, frågan om den nya gränsdragningen mellan klasslärargruppernas arbetsområden, den lämpliga tidpunkten för återgången till 1947 års bestämmelser om läraravdelningarnas storlek i folkskolan samt seminarieorganisationens omfattning med hänsyn till här berörda förhållanden och dess ändamålsenliga lokala organisation tillsammans bildar ett komplex av nära sammanhängande och delvis svåröverskådliga frågor, vilka måste samordnas och enhetligt bedömas, om en någorlunda välproportionerad lösning av lärarutbildningsfrågorna skall vara uppnåelig. Departementschefen har förutskickat särskild utredning rörande dessa spörsmål. Utskottet vill i förevarande sammanhang särskilt med hänsyn till frågan om seminarieorganisationens framtida omfattning understryka vikten av att en dylik utredning snarast kommer till stånd. Det i motionen II: 506 behandlade spörsmålet om en minskning av elevantalet i folk- och småskolans läraravdelningar torde därvid komma att insättas i det nödvändiga större sammanhanget. Genom en utredning av nu antydd omfattning torde även förutsättningarna för en successiv minskning på längre sikt av klassavdelningarna icke blott i folk- och småskolan utan även i de högre skolorna komma att klarläggas.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

I. att motionerna I: 396 och II: 515, i vad de avser folk- och småskoleseminarieorganisationens omfattning under läsåret 1954/55, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att riksdagen må besluta, att det provisoriska småskoleseminariet i Norrköping skall nedläggas vid utgången av budgetåret 1953/54;

III. att riksdagen må

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1954/55, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranledes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 29 januari 1954 förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55:

A v l ö n i n g s s t a t .

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	5 139 000	
2. Arvoden och särskilda ersättningar bestämda av Kungl. Maj:t:		
a) Arvoden åt seminarieläkare m. m., förslagsvis	85 200	
b) Arvoden åt seminariebibliotekari-er, förslagsvis	47 700	
c) Särskilda arvoden vid seminarier med lärarkurs, förslagsvis	49 100	
d) Tilläggsarvoden åt lärare vid kurser för utbildande av kyrkomusi-ker, förslagsvis	49 000	
e) Arvoden vid kurser för utbildande av hjälpklasslärare	25 000	256 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	5 481 000	
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	5 329 000	
		Summa kronor 16 205 000

c) till *Folkskoleseminarierna*: *Avlöningar* för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 16 205 000 kronor;

IV. att riksdagen må för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa

a) till *Folkskoleseminarierna*: *Omkostnader* ett förslagsanslag av 1 384 100 kronor;

b) till *Folkskoleseminarierna*: *Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 375 000 kronor;

c) till *Folkskoleseminarierna*: *Utrustning* ett reservationsanslag av 400 000 kronor;

V. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 396 och II: 515, såvitt här är i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1954/55, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för småskoleseminarierna, som föranledes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 29 januari 1954 förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för småskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55:

A v l ö n i n g s s t a t .

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	1 621 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a) Arvoden åt seminarieläkare m. m., förslagsvis	27 800
b) Arvoden åt seminariebibliotekari-er, förslagsvis	15 200
c) Tilläggsarvoden åt lärare i träd-gårdsskötsel	2 700
d) Arvode åt ett biträde för matlag-ning vid seminariet i Lycksele ..	4 300
e) Tilläggsarvoden åt lärare vid kur-ser för utbildande av kyrkomusi-ker, förslagsvis	10 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	992 000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	1 327 000
	Summa kronor 4 000 000

c) till *Småskoleseminarierna*: *Avlöningar* för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsan-slag av 4 000 000 kronor;

VI. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts för-slag samt med avslag å motionerna I: 396 och II: 515, så-vitt här är i fråga, för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa

a) till *Småskoleseminarierna*: *Omkostnader* ett förslags-an-slag av 444 200 kronor;

b) till *Småskoleseminarierna*: *Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 83 000 kronor;

VII. att riksdagen må till *Småskoleseminarierna*: *Ut-rustning* för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 115 000 kronor;

VIII. att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i anledning av motionen II: 506 ovan anført.

Stockholm den 18 maj 1954.

På statsutskottets vägnar:
MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: se under utlåtandet nr 139.

Reservationer

1) av herrar *Bergh*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Kyling*, vilka ansett att utskottet bort biträda det i motionerna I: 396 och II: 515 framställda yrkandet samt att därför

dels utskottets yttrande från och med det stycke, som på s. 40 börjar med orden »Utskottet har», till och med det stycke, som på s. 41 slutar med orden »och materielanslag», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Den av såväl skolöverstyrelsen som departementschefen befarade bristen på folkskollärare motiverar enligt utskottets mening, att intagningen hösten 1954 av elever på folkskoleseminariernas 4-åriga linje ökas i förhållande till vad departementschefen föreslagit. Genom att, på sätt i motionerna I: 396 och II: 515 förordats, intaga samma antal elever i avdelningarna på denna linje som av departementschefen föreslagits i fråga om studentlinjen, skulle intagningen i jämförelse med departementschefens förslag ökas med 132 elever. Även om ett elevantal av 30 per avdelning kan antagas innebära vissa nackdelar, kan dessa överhuvud taget icke vara större på den 4-åriga linjen än på studentlinjen.

Enligt utskottets mening bör ett ökat ianspråktagande av småskollärarinnor på det egentliga folkskolestadiet i görlig mån undvikas, till dess av 1950 års riksdag angivna förutsättningar för en utvidgning av deras arbetsområde i form av förbättrad utbildning har beretts. Den i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag ökade intagning av elever i folkskoleseminarierna, som utskottets ovan förordat, bör enligt utskottets mening därför motsvaras av en minskning av elevintagningen i småskoleseminarierna. En i det närmaste motsvarande minskning erhålles genom att i enlighet med det i motionerna framställda yrkandet intages blott 18 avdelningar i stället för av departementschefen föreslagna 23 avdelningar. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att med hänsyn bland annat till var besparingarna på småskoleseminariernas avlöningsanslag lättast kan åstadkommas bestämma, vid vilka småskoleseminarier intagning ej skall ske hösten 1954.

Utskottet förordar sålunda med biträdande av motionerna I: 396 och II: 515, i vad de avser seminarieorganisationen under nästa läsår, den ändringen av departementschefens förslag härutinnan, att på folkskoleseminariernas 4-åriga linje intages 22 avdelningar med 30 elever per avdelning och att vid småskoleseminarierna intages 18 avdelningar med 24 elever per avdelning. Utskottet biträder Kungl. Maj:ts förslag, att det provisoriska småskoleseminariet i Norrköping nedlägges vid utgången av budgetåret 1953/54.

Kungl. Maj:ts förslag beträffande de olika anslagen för nästa budgetår till folk- och småskoleseminarierna föranleder icke annan erinran från utskottets sida, än att utskottet i överensstämmelse med vad i motionerna

I: 396 och II: 515 yrkats anser medelsanvisningen under småskoleseminariernas avlönings-, omkostnads- och materielanslag kunna begränsas till respektive 3 700 000 kronor, 440 000 kronor och 75 000 kronor. I förhållande till Kungl. Maj:ts förslag innebär detta anslagsminskningar med 300 000 kronor, 4 200 kronor och 8 000 kronor.»

dels ock utskottets hemställan bort i nedan angivna delar ha följande lydelse:

»I. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 396 och II: 515, i vad de avser folk- och småskoleseminarieorganisationens omfattning under läsåret 1954/55, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet ovan anfört;

V. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 396 och II: 515, såvitt här är i fråga,

b) godkänna följande avlöningsstat för småskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55:

A v l ö n i n g s s t a t .

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>		1 621 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:		
a) Arvoden åt seminarieläkare m. m., <i>förslagsvis</i>		25 000
b) Arvoden åt seminariebibliotekari- er, <i>förslagsvis</i>		14 000
c) Tilläggsarvoden åt lärare i träd- gårdsskötsel		2 700
d) Arvode åt ett biträde för matlag- ningen vid seminariet i Lycksele		4 300
e) Tilläggsarvoden åt lärare vid kur- ser för utbildande av kyrkomusi- ker, <i>förslagsvis</i>	10 000	56 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>		796 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>		1 227 000
	Summa kronor	3 700 000

c) till *Småskoleseminarierna*: *Avlöningar* för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 700 000 kronor;

VI. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 396 och II: 515, såvitt här är i fråga, för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa

a) till *Småskoleseminarierna*: *Omkostnader* ett förslagsanslag av 440 000 kronor;

b) till *Småskoleseminarierna*: *Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 75 000 kronor;»

2) av fru *Lindström*.
